

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Několik slov k charakteristice právního institutu vyvlastnění a jeho odlišnosti od podobných právních institutů

Vyvlastnění patří mezi nejcitelnější zásahy státu do majetkových, nejčastěji vlastnických práv občanů. Právní teorie vyvlastnění definuje jako zásah do majetkových práv, zvláště do práva vlastnického, ve prospěch obecně prospěšného díla, kterým se práva ruší nebo omezují a zároveň pro jiného práva zakládají, a to zpravidla za náhradu.

Vyvlastnění patří mezi nejcitelnější zásahy státu do majetkových, nejčastěji vlastnických práv občanů. Právní teorie vyvlastnění definuje jako zásah do majetkových práv, zvláště do práva vlastnického, ve prospěch obecně prospěšného díla, kterým se práva ruší nebo omezují a zároveň pro jiného práva zakládají, a to zpravidla za náhradu 1). Na tomto místě třeba poznamenat, že tato definice neodpovídá zcela současné právní úpravě, neb ta zná vyvlastnění i pro jiné účely, než je vybudování obecně prospěšného díla.

Vyvlastnění náleží do početné rodiny právních institutů, jež omezují, nebo dokonce úplně ruší vlastnické popř. jiné věcné právo. Všechny tyto instituty mají společného jmenovatele – jsou uskutečňovány ve prospěch veřejného zájmu. Veřejný zájem je ovšem v jednotlivých právních institutech akcentován různou měrou, a projevuje se v různých formách. Veřejný zájem považujeme za jeden ze základních principů právní úpravy vyvlastnění. Nalézáme jej již v normě nejvyšší právní síly – v článku 11 odst. 4 LZPS, jež stanoví ústavní zásady pro vyvlastnění. Článek hovoří o dalších dvou podmínkách – vyvlastnění je možné pouze na základě zákona a za náhradu. Úpravu obsaženou v Listině dále rozvádí občanský zákoník. Zde nacházíme tyto další principy – k realizaci vyvlastnění se přistoupí pouze tehdy :

- a) nelze dosáhnout jeho účelu jinak
- b) pro zákonem stanovený účel

Za další princip ovládající právní úpravu institutu vyvlastnění nutno považovat skutečnost, že vyvlastnění se neobejde bez řádně (zákonně) provedeného řízení. V české právní úpravě je jím řízení správní.

Výsledkem řízení je individuální správní akt konstitutivní povahy – vyvlastňovací nález. Úpravu vyvlastňovacího řízení najdeme ve stavebním zákoně, přičemž stavební zákon stanoví podpůrnou použitelnost správního řádu.

Obraťme nyní svou pozornost na právní instituty vyvlastnění podobné.

Laická veřejnost někdy používá pojem vyvlastnění pro jakýkoliv zánik vlastnického práva za účasti veřejné moci. Pojmu „ vyvlastnění “ se občas užívá ve vztahu ke konfiskaci, znárodnění atd.

Podívejme se nyní blíže na některé z těchto příbuzných právních institutů a pokusme se nalézt ony charakteristické rysy, kterými se odlišují od „ pravého“ vyvlastnění. Příkladem nám budou sloužit :

- a) pozemková reforma
- b) konfiskace majetku Němců, Maďarů, kolaborantů a zrádců po druhé světové válce
- c) trestní opatření
- d) obecná zákonná omezení vlastnického práva
- e) daně, poplatky a jiné podobné veřejné dávky

Pozemková reforma

Název „ pozemková reforma “ se vžil pro státem prováděný proces přerozdělování půdy v letech 1919 – 1935. Později se tomuto jevu dostalo i označení řadovou číslovkou 2). Ústředním momentem celého procesu byl zábor velkého majetku pozemkového dle zákona 215/ 1919 Sb.z.n.(tzv záborový zákon) Předmětem záboru byl velký majetek pozemkový definovaný v § 2 zákona. Skutečnost, že v době vyhlášení zákona byl něčí majetek velkým majetkem pozemkovým, způsobila, že ho bylo možno použít pro lepší rozdělení pozemkové držebnosti. Zábořem stát nabýval právo k přijetí a rozdělení zákonného majetku. Samotné odnětí majetku se dělo nikoli vyvlastněním, nýbrž převzetím dle zákona 329/1920 Sb.z.n. K převzetí majetku bylo třeba rozhodnutí pozemkového úřadu. Převzetím nabýval vlastnictví k zabranému majetku stát, ten ho poté přiděloval podle zákona 81/1920 Sb.z.n. oprávněným osobám. Za odňatý majetek se vyplácela náhrada.

S „ pravým “ vyvlastněním měla pozemková reforma mnoho společných rysů. Jak pozemková reforma tak i vyvlastnění probíhala na základě zákona, po provedeném řízení a za náhradu. Zásadní odlišnost pozemkové reformy od vyvlastnění však spočívá v odlišném charakteru veřejného zájmu, v jehož jméno pozemková reforma probíhala. Veřejný zájem tu tkvěl ve společenské potřebě spravedlivějšího (jak bylo tehdy chápáno) rozdělení půdy. Smyslem pozemkové reformy bylo rozdělení půdy velkostatků a její přidělení drobným a středním rolníkům. Naproti tomu veřejný zájem na podkladě něhož dochází k vyvlastnění spatřuje teorie především v potřebě vybudování obecně prospěšného díla.

Konfiskace majetku Němců, Maďarů a zrádců po II. světové válce

Proces konfiskace majetku nepřátelského majetku upravily dekrety prezidenta republiky 3) . Dekrety s okamžitou platností konfiskovaly veškerý majetek (s výjimkou věcí nutné osobní potřeby) určeného okruhu osob. Konfiskovaný majetek přešel s okamžikem účinnosti dekretů ex lege na stát. O vyvlastnění se tu nejednalo, jelikož zde nebyly splněny základní podmínky - provedené řízení zakončené individuálním právním aktem - vyvlastňovacím nálezem.

Dále nutno upozornit na skutečnost, že vyvlastnění se provádí zásadně za náhradu, která však při konfiskaci nepřátelského majetku pochopitelně nebyla poskytována

Trestní opatření

Za vyvlastnění rovněž nepovažujeme instituty trestního práva jako trest propadnutí majetku 4), trest propadnutí věci 5) nebo ochranné opatření zabránění věci 6). Jejich účel je zcela jiný než u vyvlastnění 7).

Obecná zákonná omezení vlastnického práva

Vyvlastnění se liší i od případů, kdy je vlastnictví omezeno všeobecně zákonem, a to tak, že omezení postihuje každého vlastníka. Sem patří např. předpisy na ochranu zemědělského půdního fondu⁸⁾, na ochranu pozemků plnicích funkci lesa⁹⁾. Tyto předpisy stanoví řadu omezení směrem k oprávnění vlastníka nakládat s tímto předmětem svého vlastnictví. Těmito omezeními jsou např. povinnost hospodařit na zemědělských a lesních pozemcích způsobem neohrožujícím plnění funkcí zemědělských respektive lesních pozemků v souladu s jejich účelovým určením. Odnětí takovéto půdy k jiným účelům (než k zemědělské nebo lesní výrobě) je vázáno na souhlas správního úřadu a splnění poplatkové povinnosti.

Vyvlastnění nejsou ani omezení uložená vlastníků nemovitostí v ochranných pásmech pozemních komunikací, drah , území chráněných dle zákona na ochranu přírody a krajiny, ochranných pásmech zdrojů pitné vody aj. Ochranná pásma ve výše uvedených případech vznikají většinou ex lege. Náhrada za omezení užívání pozemků se v těchto případech neposkytuje. Určitou výjimku zde představuje ochranné pásmo zdroje pitné vody, které stanoví na návrh jeho vlastníka vodoprávní úřad rozhodnutím o zřízení ochranného pásma vodního zdroje, jenž je vydáváno ve správním řízení.

Za prokázané omezení užívání pozemků a staveb v ochranných pásmech náleží vlastníkům těchto pozemků a staveb náhrada od vlastníka vodního zdroje.

Daně, poplatky a další povinné odvody

Vyvlastněním taktéž není povinnost placení daní poplatků a jiných dávek plynoucích do veřejných fondů.

Podstatný rozdíl obou institucí spočívá v tom, že tyto povinné dávky zatěžují stejnou měrou všechny obyvatele státu, nebo některou třídu jejich jmění nebo důchodu, zatímco vyvlastnění představuje z tohoto hlediska zásah do majetkové sféry jednotlivého konkrétního občana.

Mgr. Antonín Novák

- 1) Viz Hoetzel, J.: Vyvlastnění. Slovník veřejného práva československého. 5 sv., Brno 1948, str. 487.
- 2) To proto, že po druhé světové válce probíhaly v tehdejší Československu procesy přerozdělování nemovitého majetku, jimž se dostalo názvu „druhá pozemková reforma“. Proces „druhé pozemkové reformy“ pak můžeme rozdělit do dvou etap. První se týkala konfiskace nepřátelského majetku (majetek Němců, Maďarů, kolaborantů a zrádců) a rozdělení části zkonfiskovaného především zemědělského majetku drobným a středním rolníkům. Druhá etapa pak znamenala revizi „první pozemkové reformy“. Toto jakési přehodnocení předválečné pozemkové reformy bylo provedeno zákonem č. 142/1947 Sb. V procesu revize první pozemkové reformy měla být drobným a středním rolníkům rozdělena zbývající půda velkostatků. I tato pozemková reforma ovšem zůstala díky změně politického režimu v únoru 1948 nedokončena.
- 3) Jedná se o dekret prezidenta republiky č.12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, kolaborantů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, a dekret č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.
- 4) Viz §§ 51 a 52 tr. zák.
- 5) Viz §§ 55 a 56 tr. zák.
- 6) Viz. § 73 tr. zák
- 7) K účelu trestu viz § 23 tr. zák.
- 8) Viz zákon č. [334/1991](#) Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů.
- 9) Viz zákon č. [289/1995](#) Sb. o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon) ve znění pozdějších předpisů.

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Sdílení elektřiny v obecních projektech, změny po 1.8.2026 a zapojení bateriových úložišť](#)
- [Jak naložit s „oznámením“ přestupku soukromých osob? A je to vlastně oznámením ve smyslu zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich?](#)
- [Systémová podjatost ve správním řízení aneb požadavek na překročení nadkritické míry rizika systémové podjatosti](#)
- [Bezpečnostní systémy vlastní konstrukce v kategorii Specific: regulatorní požadavky a praktické aspekty](#)

- [Pacht závodu a zákaz přenechání věci třetí osobě](#)
- [Digitální důkazy z webu v soudním řízení: jak doložit, co bylo online zveřejněno?](#)
- [Nepravomocné povolení stavby a změna územního plánu](#)
- [Letiště a letecké stavby](#)
- [Nejvyšší správní soud vymezuje nové hranice zneužití práva u běžných nákladů na reklamu](#)
- [Limity dohledu nad výkonem znalecké činnosti](#)
- [Stavebníci získávají od roku 2026 silnější pozici v soudních sporech o povolení stavby](#)